

Бачо Р.Й.

ОЦІНКА РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

У статті проведена загальна оцінка програм сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатській області у посткризовий період. Оцінено основні показники досліджуваної галузі регіональної економіки в розрізі бюджетів області. У статті констатується, що розвитку туристично-рекреаційної галузі Закарпатської області сприяє низка регіональних програм, серед яких на цей час діє три: Програма розвитку туризму та рекреації в Закарпатській області, Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу області, Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області у 2010 році. Оцінка цих програм свідчить про високий ступінь недофінансування цих програм у посткризовий період, адже у 2013 р. було профінансовано тільки 36,8% усіх запланованих витрат. Зроблено висновок про те, що в Закарпатській області відбувається свідоме недофінансування програм сприяння розвитку туризму, що погіршує умови розвитку туристичної галузі регіону та його популяризацію за межами області.

Ключові слова: регіон, Закарпатська область, туристично-рекреаційна галузь, бюджетне фінансування, регіональні програми розвитку.

Постановка проблеми. У сучасних умовах туристично-рекреаційна галузь є невід'ємною складовою регіональної економіки Закарпатської області. Сфера туризму і рекреації регіону може і повинна стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку і оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сучасним життям населення області. Тому одним з найбільш важливих завдань є формування конкурентного середовища в туристично-рекреаційному бізнесі.

Важливе місце в інтенсифікації інвестиційних процесів у туристично-рекреаційній галузі належить державі. Посилення ролі останньої пов'язане з тим, що розвиток туристично-рекреаційної галузі потребує регулювання та підтримки з боку держави. Необхідність такої підтримки зумовлена новими умовами ведення господарської діяльності, коли необхідно вирішувати нові завдання, адекватно реагувати на значні зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, враховувати специфіку функціонування підприємств досліджуваної галузі національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку туристично-рекреаційної галузі присвячені наукові праці І. Балабанова, С. Гагаріна, В. Полюги, О. Молнара, В. Євдокименка та ін. Питання регіонального розвитку розглядаються в роботах М. Білля, Н. Мікули, М. Долішнього, В. Мікловди, С. Кравціва, А. Мокія, М. Козоріз.

Аналіз праць наведених вище науковців дозволяє зробити висновок про недостатню глибину досліджень, присвячених регіональним програмам сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатській області.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінка рівня бюджетного фінансування програм сприяння розвитку туризму в Закарпатській області.

Завданнями наукового дослідження є аналіз регіональних програм сприяння розвитку туризму у Закарпатті в контексті різних рівнів бюджету та характеристика рівня фінансування цих програм у посткризовий період.

Результати дослідження. Важливою умовою розвитку туристично-рекреаційної галузі Закарпатської області є прицільна увага органів регіональної влади до створення необхідних умов популяризації та стимулювання інвестицій у туристично-рекреаційну галузь регіону.

Розвитку туристично-рекреаційної галузі, а також надходженню інвестицій в цю галузь області сприяє прийняття та фінансування регіональних програм її розвитку, до яких належать [1, с. 152]:

1. Програма розвитку туризму та рекреації у Закарпатській області на 2002–2010 роки [3];
2. Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу області на 2009–2010 роки [6];
3. Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області у 2010 році [2];
4. Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011–2015 роки [4];
5. Програма розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2011–2015 роки [5].

У табл.1 вибрано та згруповано дані Зведеного бюджету Закарпатської області щодо державного фінансування програм розвитку туристично-рекреаційної галузі у 2010–2014 рр. Згідно з цими даними, державне фінансування сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатті, не зважаючи на її потенціал та можливості зростання, є несуттєвим: у 2010–2014 роках обсяг фінансування становив 1,44 млн грн, 1,3 млн грн, 1,46 млн грн, 0,91 млн грн та 1,17 млн грн відповідно. На сьогодні спостерігається постійне недофінансування запланованих показників за цими програмами, причому ця тенденція в останні роки посилюється. Так, у 2010 році фінансування програм Зведеного бюджету Закарпатської області становило 98,5%, у 2011 р. – 83,8%, у 2012 р. – 64,4%, у 2013 р. – 36,8%, а у 2014 р. – 49,1%. У цілому можна констатувати, що з точки зору фінансування програм сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі регіону найбільш несприятливим був 2013 рік, у якому було профінансовано тільки 35,8% запланованих витрат на суму, що не досягла навіть 1 млн грн. Певне поліпшення фінансування зафіксоване у 2014 р., однак було профінансовано менше половини плану. Такий низький рівень фінансування пояснюється складним станом державних фінансів України, високим ступенем дефіциту бюджету.

Таблиця 1
Фінансування програм сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі в розрізі бюджетів міст та районів Закарпатської області у 2010–2014 рр., тис. грн*

№	Роль/Назва бюджетів	м. Ужгород		м. Берегове		м. Мукачеве		м. Хуст		Берегівський		Великоберезнянський		Виноградівський		Воловецький		Гришківський		Міжгірський		Мукачівський		Перечинський		Рахівський		Сваляківський		Тячівський		Ужгородський		Хустський		Обласний бюджет		Всього по зведеному бюджету		Виконання зв. бюджету, %
		П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф	П	Ф					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
1		2010 рік																																						
2	Програма розвитку туризму та рекреації в Закарпатській області									10	10	15	15	32	32		11	9,9	5	5		20	20	6	6	20	20		33	10	10	52	46	464	464	683	674	98,6		
3	Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу області											10	10	275	275							20	20						18	20	20			110	110	458	457	99,9		
4	Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області											20	15																					301	294	321	309	96,1		
5	Всього за 2010 рік	0	0	4	3					10	10	45	40	307	307		11	9,9	5	5		40	40	6	6	20	20		51	30	30	52	46	876	868	1462	1440	98,5		
6	Виконання програм бюджету, %	82		100	88,9	100				86,8	100	99,3	100	97,5	100		99,0	88,5	99,1	98,5	-																			
7		2011 рік																																						
8	Програма розвитку туризму та курортів у Закарпатській області	20	20	3	3					85	85	3	3	27	27		45	29				20	20	2	2	11			40	27				55	23	360	288	671	525	78,3
9	Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу області													151	147							10	10						2	20	20				150	118	333	295	88,6	
10	Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області											10	10	13	13		10	10				176	140	4	4	25			11	3				301	301	550	481	87,5		
11	Всього за 2011 рік	20	20	3	3					85	85	13	13	191	187		55	39				206	170	6	6	36	0		53	30	20	20	55	23	811	707	1554	1302	83,8	
12	Виконання програм бюджету, %	100	100	100	100	98				71		82	100	0	0		56	99	41	87	84	-																		
13		2012 рік																																						
14	Програма розвитку туризму та курортів у Закарпатській області	138	58	3						23	23	10	3	18	18		40	21				22	22	23	20			40	32				85	60	441	343	843	600	71,2	

Головним розпорядником більшості бюджетних коштів, пов'язаних з формуванням позитивного інвестиційного та міжнародного іміджу, а також із сприянням розвитку туризму в Закарпатті було Головне управління з питань європейської інтеграції, зовніш-

ньо економічних зв'язків та туризму Закарпатської ОДА. Так, у 2010 році на це управління припадало 60,3%, у 2011 р. – 54,3%, у 2012 р. – 43,1%, у 2013 р. – 45,1% а у 2014 р. – 35,6% коштів, виділених на відповідні програми (табл. 2).

Таблиця 2

Структура фінансування програм сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі у розрізі бюджетів Закарпатської області у 2010–2014 рр.

№	Назва бюджетів	Роки					Зміна 2014/2010
		2010	2011	2012	2013	2014	
1	м. Ужгород	0,0	1,5	3,9	19,6	33,2	33,2
2	м. Берегово	0,2	0,2	0,0	0,3	0,0	-0,2
3	м. Мукачево	0,0	0,0	0,0	3,8	2,7	2,7
4	м. Хуст	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5	Берегівський	0,7	6,5	1,8	0,0	0,4	-0,3
6	Великоберезнянський	2,8	1,0	2,1	2,6	0,3	-2,5
7	Виноградівський	21,3	14,4	13,5	3,6	12,1	-9,2
8	Воловецький	0,0	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0
9	Іршавський	0,7	3,0	1,9	2,5	2,1	1,4
10	Міжгірський	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,4
11	Мукачівський	2,8	13,1	6,6	5,1	0,8	-2,0
12	Перечинський	0,4	0,5	1,6	1,3	1,0	0,6
13	Рахівський	1,4	0,0	1,7	1,3	1,1	-0,2
14	Свалявський	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,3
15	Тячівський	3,5	2,3	18,9	8,2	3,5	-0,1
16	Ужгородський	2,1	1,5	0,5	2,8	0,1	-1,9
17	Хустський	3,2	1,7	4,1	2,1	7,2	4,1
18	Обласний бюджет	60,3	54,3	43,1	45,1	35,6	-24,7
19	Всього Закарпаття	100	100	100	100	100	-

* Складено та розраховано автором на основі даних департаменту фінансів та управління інфраструктури, транспорту та туризму Закарпатської ОДА

За досліджуваний період спостерігається поступове зростання фінансування програм з бюджету м. Ужгород – якщо у 2010 р. не було профінансовано жодного такого заходу, то у 2014 р. частка м. Ужгород вже становила 33,2%. Аналогічно суттєвий розвиток фінансування програм сприяння розвитку туризму здійснено з Хустського районного бюджету, з якого у 2014 р. було виділено 7,2% всіх витрат, спрямованих на розвиток цієї галузі.

В основному кошти були виділені на:

1) проведення міжнародних конференцій «Тур'євроцентр Закарпаття», круглого столу в рамках Міжнародного форуму «Туризм як фактор соціально-економічного розвитку Карпат», туристичних фестивалів «Євро Карпати» та «Сонячний напій» тощо [1, с.128];

2) розробку концепції розвитку туристичної інфраструктури та туристичних маршрутів на природоохоронних територіях [1, с.128];

3) розробку якісних інформаційних матеріалів про Закарпаття з метою підвищення позитивного іміджу Закарпатської області (виготовлення відеофільму «Закарпаття – європейський регіон. Сталлий розвиток Карпат», інформаційних буклетів, випуск каталогів: «Закарпатські села запрошують на відпочинок», «Ін-

вестиційні пропозиції Закарпатської області», «Експортний потенціал підприємств Закарпатської області» тощо [1, с.131];

4) організацію та проведення засідань «круглого столу», семінарів, конференцій, інформаційних днів Європи, Днів добросусідства з метою підвищення інвестиційної привабливості регіону та збільшення експортного потенціалу області.

5) погашення заборгованості за попередні роки у зв'язку з щорічним недофінансуванням програм.

Інша частина коштів спрямовувалася на: будівництво велоцентрів із облаштуванням велосипедних паркувань та реконструкцію приміщень під розташування велотуристичного центру у м. Ужгород та на виготовлення проекту реставрації пам'ятки архітектури – будівлі амбару та винного льоху «Совине гніздо» («Bagolyvár»); участь у XXI Міжнародному туристичному салоні Україна-2014; виготовлення презентаційного відеоролика про туристичну привабливість області та її районів.

У цілому, реалізація наведених вище програм, фінансованих з регіонального бюджету, мають на меті:

1. Проінформувати населення про місця туристичного відпочинку.

2. Створити цивілізовану інфраструктуру відпочинку та забезпечити охорону довкілля.

3. Забезпечити динамічний розвиток туристично-рекреаційної галузі шляхом зростання потоку внутрішніх та зовнішніх туристів.

4. Наростити обсяги залучення інвестицій у туристично-рекреаційну галузь регіону, економічно стимулювати інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання.

5. Активізувати зовнішньоекономічну діяльність районів області у царині туризму.

6. Сприяти розвитку малого та середнього підприємництва – підприємницького базису галузі туризму та рекреації.

7. Поліпшити зв'язки з сусідніми державами, в т.ч. і стосовно туристичного потенціалу регіону.

8. Організувати та провести міжнародні робочі зустрічі, засідання «круглих столів» із залученням іноземних делегацій в Закарпатській області з метою розширення міждержавних зв'язків у питаннях туризму та рекреації.

9. Популяризація регіонального туристичного продукту Закарпаття.

Можна узагальнити те, що в Закарпатській області фіксується поступове скорочення фінансування регіональних програм сприяння розвитку туризму, не зважаючи на те, що щорічно у регіональному бюджеті заплановано зростаючі показники фінансування галузі (крім 2014 р.): якщо у 2010 р. було заплановано 1,5 млн грн, у 2011 р. – 1,6 млн грн, у 2012 р. – 2,1 млн грн, у 2013 р. – 2,6 млн грн, то у 2014 р. – 2,5 млн грн.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У цілому на основі проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що в Закарпатській області відбувається свідоме недофінансування програм сприяння розвитку туризму, що погіршує умови розвитку туристичної галузі регіону та його популяризацію за межами області. Подальші дослідження повинні спрямовуватись на визначення пріоритетних напрямів розвитку туристично-рекреаційної галузі Закарпатської області.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачо Р.Й. Інвестиції в туристично-рекреаційну галузь України: теорія та практика регулювання: монографія / Н.Н. Пойда-Носик, Р.Й. Бачо, І.І. Січка. – Ужгород: Вид-во ФОП Бреза А.Е., 2014. – 208 с.
2. Рішення Закарпатської обласної ради «Про Програму розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області у 2010 році» від 22 грудня 2009 р. № 1034 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ZA090365.html.
3. Рішення Закарпатської обласної ради «Про Програму розвитку туризму та рекреації в Закарпатській області на 2002–2010 роки» від 03.12.2002 р. № 89 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ZA020145.html#.
4. Розпорядження голови Закарпатської обласної державної адміністрації «Про Програму розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011 – 2015 роки» від 10.12.2010 р. №827 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.carpathia.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/7360/101012_rozp_827_programa_rozviku_tks.pdf.
5. Розпорядження голови Закарпатської обласної державної адміністрації «Про Програму розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2011 – 2015 роки» від 10.12.2010 р. №826 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakarpat-rada.gov.ua/docs/rishennya/6/2_sesion_1/rish_72.pdf
6. Розпорядження голови Закарпатської обласної державної адміністрації «Про Програму формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу області на 2009–2010 роки» від 25.11.2008 р. №761 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/main/en/catalog/item/2270.htm>

Одержано 15.04.2015 р.